

Змагання за першість

Туреччина розширює свій вплив в Сирії і змінює геополітичний порядок на Близькому Сході. Це кульмінація боротьби за владу з Ізраїлем.

Туреччина прагне відігравати значущу роль на світовій арені. «Ті, хто питає, що Туреччина робить в Лівії, Сирії та Сомалі, ймовірно, не розуміють сенсу наших дій. Ми повинні визнати й прийняти ту місію, що її нам як нації призначила історія, і діяти відповідно», – заявив президент Ердоган після падіння диктатора Башара аль-Асада. Анкара намагається розширити свій вплив в різних регіонах світу і заповнити вакуум, який залишили по собі наддержави.

Падіння режиму Асада знаменує фундаментальний переломний момент для Близького Сходу. Захоплення влади в Дамаску протурецьким ополченням «Хаят Тахрір аш-Шам» (HTS) і Вільною сирійською армією, яку навчила Анкара, відбулося в тіні близькосхідної війни – тоді, коли шийтська іранська вісь зазнала своєї найбільшої поразки внаслідок наступу Ізраїлю. На цьому етапі конфлікту і адміністрація США за президента Джо Байдена, і штаб-квартира НАТО розв'язали Туреччині руки для підтримки сирійської опозиційної коаліції в її виступі проти режиму Асада і Росії, яка за ним стояла. Також послаблення російської військової присутності в Сирії було оголошеною метою українських офіцерів, які брали участь у навчанні вищого командування HTS.

Москва мала вплив на Дамаск уже в 1950-х роках і правила за стабілізатор режиму Асада аж до його кінця. Наступ HTS в грудні 2024 року й захоплення Дамаска зрештою призвели до поразки шийтської осі та змусили Росію відмовитися від ідеї Леванту як її логістичного хабу. Невдовзі після падіння Асада в Дамаск прибули голова розвідки Туреччини Ібрагім Калін і голова розвідки Катару Хальфан аль-Каабі, щоб поговорити з новими правителями про політичне майбутнє Сирії. «Ми дуже близькі і глибоко вдячні Туреччині за підтримку», – сказав журналістам лідер HTS Ахмед аш-Шараа. «Президент Ердоган увійшов в історію. Сирійський народ завжди буде поряд з турецьким народом і ніколи не забуде цю підтримку», – додав новопроголошений тимчасовий президент. В

кінці він наголосив: «Зокрема, президент Ердоган завжди був на боці жертв репресій і ніколи не підтримував злочини в Сирії».

Постійна підтримка сирійської опозиції з 2011 року служить не тільки гуманітарним цілям, а й політичним інтересам Туреччини. Анкара прагне втягнути Сирію в сферу свого впливу і створити на Близькому Сході новий порядок, в якому вона буде провідною державою. Сирія понад 400 років була частиною Османської імперії, і нинішня політична еліта Туреччини вважає своєю історичною місією повернення втрачених територій в сферу впливу турецької гегемонії. «Туреччина – це більше, ніж Туреччина», – казав президент Ердоган академікам з Науково-дослідної ради TÜBİTAK. «Ми як нація не можемо звужувати свій горизонт до 782 тисяч квадратних кілометрів. Туреччина і турецька нація не зможуть втекти або сховатися від своєї долі».

*Занепад Османської
імперії і нині є для
Туреччини колективною
травмою*

Занепад Османської імперії і нині є для Туреччини колективною травмою – історичною втратою, яку вона компенсує зовнішньою політикою, спрямованою на домінування. Політичний переворот в Сирії поставив Анкару в таку геополітичну позицію, з якої здається можливим відновити втрачений статус провідної держави Близького Сходу. Німецька та європейська зовнішня політика має враховувати ймовірність такого ходу подій.

Незважаючи на серйозні фінансові кризи, інфляцію, дефіцит демократії та внутрішньополітичні проблеми, Туреччина за десять минутих років посилила свій вплив в різних регіонах світу. Анкара не тільки утримує численні військові бази на Глобальному Півдні, а й навчає національні армії, що борються з тероризмом, постачає безпілотники та найсучасніше озброєння в зони конфліктів і посилює свій вплив на місцеві суспільства через великі інфраструктурні проекти, благодійну допомогу та освітні ініціативи.

Сирія також набуває дедалі більшого значення для турецької економіки. ООН оцінює вартість відбудови, якої потребує зруйнована війною країна, в \$400 млрд. Турецькі підприємці та економісти бачать в цьому потенційний ринок контрактів на суму близько \$100 млрд – шанс на зростання для кульгавої турецької економіки. Зокрема, турецькі інженерні та архітектурні фірми сподіваються на масштабні інфраструктурні проекти, такі як відновлення електромереж, доріг, мостів, лікарень і шкіл. Також

необхідно будувати великі житлові комплекси для задоволення гострої потреби сотень тисяч людей в житлі.

Революція в Дамаску сприяла стрімкому зростанню турецького фондового ринку в таких ключових секторах, як будівництво, виробництво цементу, сталеливарна промисловість та енергопостачання. Найближчими роками Туреччина відіграватиме головну роль у відбудові й масштабній економічній трансформації Сирії. Ще один вирішальний фактор – повернення сирійських біженців, більшість яких в Туреччині була зайнята в низькооплачуваному секторі. Вони могли б відігравати ключову роль в майбутній сирійсько-турецькій співпраці, наводячи мости між країнами.

Крім того, Туреччина бачить в новій Сирії історичний шанс врегулювати курдський конфлікт, якому вже багато десятиліть, і нарешті покласти край тероризму РПК, який теж походить з території Сирії. Щоб компенсувати зменшення свого впливу на південному сході Анатолії, правляча Партія справедливості і розвитку в 2023 році уклала політичний альянс з ісламістською курдською партією Hüdapar. Ця політсила має широку мережу всередині сунітської курдської громади, яка сягає Сирії. Крім того, президент Ердоган призначив на керівні посади в своєму урядовому кабінеті своїх знаних прихильників курдського походження. Серед них міністр закордонних справ Хакан Фідан, віце-президент Джевдет Їлмаз і міністр фінансів Мехмет Шимшек. Такою кадровою стратегією він хотів ілюструвати ідею «османської єдності» мусульман – курдів і турків.

Туреччина бачить в новій Сирії історичний шанс врегулювати курдський конфлікт, якому вже багато десятиліть

Зміна влади в Сирії дала Туреччині можливість відтіснити військовим шляхом і політично ізолювати курдські загони SDF/YPG на півночі Сирії, які вважаються відгалуженням терористичної організації РПК. Дамаск теж має на меті повернути курдські SDF/YPG і автономний регіон Рожава під контроль держави. Більшість арабського населення не приймає РПК, оскільки її в 1990-х роках навчав і підтримував режим Асада, з яким вона уклала угоду під час громадянської війни в Сирії.

Президент Ердоган, який зараз прагне примирення з курдами в Туреччині і закликає РПК скласти зброю, за минулі роки зміг набути численних союзників в сусідніх країнах для виступу єдиним фронтом

проти РПК та її відгалужень. Як наслідок, ця організація зазнала серйозної поразки (поки що останньої) на півночі Сирії.

Високопосадовці з Анкари підтримують інтеграцію ополчення в сирійську армію та реорганізацію державних органів влади. Ні державні інституції, ні армія не розпускаються, натомість новий уряд в Дамаску зосереджується на прямому діалозі з християнськими меншинами, курдами та алавітами. Таким чином Туреччина хоче запобігти помилкам, що їх припустилися США після падіння Саддама Хусейна в Іраку в 2003 році. Треба уникати занадто поспішних і радикальних інституційних перетворень, щоб уможливити певну стабільність і неперервність у середньостроковій перспективі. Також турецькі радники підтримують установчу комісію, яку створив перехідний уряд. Видатні сирійські опозиційні політики, які під час громадянської війни жили у вигнанні в Туреччині, мають зміцнити новоутворену вісь Анкара – Дамаск. Крім того, присутність турецьких військ в Сирії офіційно легітимізовано урядовою постановою.

Але чи зможе Туреччина поширити свій вплив на всю Сирію, значною мірою залежить від умов, які висунуть Ізраїль і США. Вашингтон боїться повернення в поки нестабільну країну «Ісламської держави» й тому не хоче відмовлятися від підтримки курдських загонів навіть попри те, що вони становлять загрозу для національної безпеки Туреччини. На початку січня міністр оборони Туреччини Яшар Гюлер звернувся до уряду США з пропозицією відправити турецьку бригаду для боротьби з «Ісламською державою».

За інформацією з урядових кіл, Ізраїль, своєю чергою, демонструє готовність допустити турецьку присутність в Сирії, але за умови, що Анкара більше не втручатиметься в ізраїльську політику в Газі та на Західному березі річки Йордан і визнає анексію Голанських висот. Однак міністр закордонних справ Хакан Фідан відкинув ці вимоги. «Ми не можемо просто стояти осторонь палестинських справ і питання Єрусалиму», – наголосив він. На спільній прес-конференції зі своїм катарським колегою Мухаммедом бін Абдурахманом аль-Тані він додав: «Завершення ізраїльської окупації і створення палестинської держави на основі кордонів 1967 року – єдине вирішення проблеми».

Тож майбутнє Сирії буде вирішувати не тільки сирійський народ або перехідний уряд. Схоже, основну роль відіграє боротьба Ізраїлю й Туреччини за домінування на Близькому Сході. Це геополітичне суперництво спричинить подальші труднощі не лише для Сирії, а й

для західного альянсу.

Переклад з німецької Дар'ї Прусенко

Расім Марц

Расім Марц (Rasim Marz) – історик, публіцист, експерт з історії
Османської імперії та сучасної Туреччини.

